

بە پۆمانکردنى مېژوو

لە پۆمانى (وئىلگەى يادەوهرىيە گرىمانكراوهكان)ى (يوسف عىزەدىن)دا

داستان بەرزان

Dastan.barzan@gmail.com

هۆشمەندى بەلایەكى گەورەى نىمەى مرۆفە، بەدەر لەوہ دنيا بوونىكى ترى ھەيە، بوونىكى بىدەنگ و پرسیار، بوونىك كە نازەلەكان تىيدا بەختەوهرن.

وئىلگەى يادەوهرىيە گرىمانكراوهكان

52

گەل و بېشى نوڤى

۱۴۲

ئەگەر تەماشای
کارەکانی
پیشووی یوسف
بکەین، دەبینین
هەمیشە
تیکستەکانی
هەلگری بیرۆکە
و ئامانجگەلێکی
گرنگ و
نووسەر زۆر
بە ئاگایی
و وریاییەوه
هەلپیژاردوون
بۆ کارکردن،
واتە مەبەستی
نووسەر تەنیا
نووسین نییە،
بەلکو ئامانج
و بیرۆکەپەکه
و دەیهوئیت
له پێگەی
نووسینەوه
بیخاتە پوو

سەرەکیی رۆمانەکه دەست پێدەکات و هەر خۆشی
شتیک له مه‌ودای که سایه‌تییه‌که‌ی پوون ده‌کاته‌وه‌و
ده‌لیت: من فه‌هاد تاجوری دووهم...
ده‌بینین نووسەر له پێگه‌ی گێرانه‌وه له زاری
کاراکته‌ری سەرەکیی رۆمانه‌وه ده‌ست ده‌کات به
چوونه نیو گێرانه‌وه‌وه، که ئەمەش ئەگەرچی
ته‌کنیکیکی نامۆ نییه له رابردوودا، به‌لام
به‌شێوه‌یه‌کی هونه‌رییانه نووسەر توانیوه‌تی به‌کاری
بخات بۆ زیاتر جوانکردنی شیوازی گێرانه‌وه، دواتر
و هەر له قسه‌کانی ئەم کاراکته‌ره‌وه‌وا ده‌رده‌که‌وئیت
که شتیک پوویداوه، واته گێرانه‌وه کاتیک ده‌ست
پێدەکات که پووداو پویداوه، که ئەمەش جارێکی
دیکه ده‌بیته سەرته‌تایه‌کی کاریگەر و سه‌رنج‌راکێش،
زۆرینه‌ی کات ئەمجۆره له‌سه‌ره‌تای رۆمان توانای
راکێشانێکی زۆری خۆینه‌ری هه‌یه بۆ نیو جیهانی
رۆمانه‌که.

بیرۆکه

ئەگەر تەماشای کارەکانی پیشووی یوسف بکەین،
دەبینین هەمیشە تیکستەکانی هەلگری بیرۆکە و
ئامانجگەلێکی گرنگ و نووسەر زۆر بە ئاگایی
و وریاییەوه هەلپیژاردوون بۆ کارکردن، واتە
مەبەستی نووسەر تەنیا نووسین نییە، بەلکو ئامانج
و بیرۆکەپەکه و دەیهوئیت له پێگه‌ی نووسینه‌وه
بیخاتە پوو، زۆرینه‌ی کات کارکردنی ئەم نووسه‌ره
کارکردنه‌وه‌یه له نیو میژوودا، واته گۆرینی میژووه
بۆ ئەدەب، له نیو ئەدەبی جیهاندا (بۆرخیس)
نمونه‌ی هەر دیاری ئەم جۆره کارکردنه‌یه، له
نیو ئەدەبی ئێمه‌شدا هه‌ریه‌ک له (عه‌تا محهمه‌د،
یوسف عیزه‌دین، ئاکۆ که‌ریم مه‌عروف، نه‌جات
نوری) نمونه‌ی ئەو نووسه‌رانه‌ن که ئەزموونی

به‌ش به‌حالی خۆم پیم وایه ئەم‌پۆ له ناو
نووسینی کوردیدا که‌من ئەو تیکستانه‌ی خاوه‌نی
دونیابینییه‌کی فراوان و گرژی و ئالۆزییه‌کی
وه‌هان که خۆینه‌ر تووشی تیرامان و پرسیار و
پارایی و نیگه‌رانی ده‌که‌ن، ئەمەش په‌یوه‌ندی
به‌ بازارپیوونی نووسین و ئەو لیشاوه‌ زۆره‌ی
نووسینه‌وه هه‌یه، که بوونی هه‌یه و رۆژانه‌ لی‌ره
و له‌وئ گله‌یی و نارەزایی خۆینه‌ران و نووسه‌رانی
له‌ باره‌وه ده‌بیستریت، به‌لام ئەمەش ناکاته‌وه
ئەوه‌ی بلێین تیکستی گرنگ و جددی بوونی نییه،
چونکه نووسینی نه‌مر له هەر سه‌رده‌م و قوناغیکدا
هه‌لگری خه‌سله‌ت و ناوه‌رۆکیکی وه‌هه‌یه، که پۆچی
نه‌مری پێدەبه‌خشیت.

(وئێگه‌ی یاده‌وه‌رییه‌ گریمانکراوه‌کان) که له‌لایه‌ن
نووسەر (یوسف عیزه‌دین)ه‌وه نووسراوه‌ و یه‌کیکه
له‌و رۆمانانه‌ی که به‌م دوا‌ییانه به‌پێوه‌به‌رایه‌تی
چاپ و بلاک‌کردنه‌وه‌ی سلیمانی، له‌گه‌ڵ چه‌ندین
کتیبه‌ی دیکه‌دا چاپ و بلاوی کرده‌وه، هه‌لبه‌ته ئەم
نووسینه‌ی ئێمه نه‌ ده‌چیته‌ قالبی لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی
وردی ته‌واوی ره‌گه‌ز و پیکهاته‌کانی ئەم رۆمانه‌وه،
نه‌ ده‌شچیته‌ قالبی پیا‌هه‌لدانی کویرانه‌ و
بیئا‌گاییانه‌وه، به‌لکو ته‌نیا رانانیکه له‌ دیدی
خۆمه‌وه وه‌ک خۆینه‌ریکی ئەو رۆمانه، چونکه
رۆمانه‌که قسه‌ و باسی زۆر هه‌لده‌گریت و ده‌کریت
له‌لایه‌ن که‌سی دیکه‌ و له‌ کات و شوینی دیکه‌دا
قسه‌ی له‌ باره‌وه بکریت، لی‌رده‌ا به‌کورتی له‌سه‌ر
چه‌ند لایه‌نیکی ده‌وه‌ستین و شتیکی که‌می له
باره‌وه ده‌لیین.

سه‌ره‌تا

سه‌ره‌تای ئەم رۆمانه به‌ هاتنه‌ گۆی کاراکته‌ری

دەيەوئەت چى بنووسئەت، واتە نووسين ئامانجئەكى لە پشتهوہ بيئەت، كە نووسين خۇى نەبيئەت، يان بە مانايەكى تر نووسين لە پئناو نووسيندا نەبيئەت، بەلكو نووسين لە پئناو ئامانجدا بيئەت. گەلىكجار بەر ئەو تىكستانە دەكەوين كە ئامانج لئيان پوون نىيە و نازانين نووسەر دەيەوئەت چيمان پئبليئەت، يان بىرۆكەيەك لە پشت نووسينەكەوہ ھەيە، بەلام نووسەر ناتوانئەت بەر پئگايەكى دروست بىگەيئەتە خوئنەر، ئەمە ئەو جۆرە لە نووسين دەگرئەتەوہ كە عەقلىكى باشى لە پشتهوہ نىيە، ئەگەرچى پئۆسەى نووسين پئۆسەيەكى ئالۆز و پئر لە كئشمەكئشم و پاراپيە، بەلام كە نووسەر تواناى كردنەوہى گريئ و نەزانراوہكانى نەبيئەت و ھۆشيار نەبيئەت بەرامبەر بە نووسين، دەكەويئە ھەلەى گەرەوہ، بە كورتى دەمانەويئە بلئين زۆرجار بوونى بىرۆكە بەس نىيە بۆ ئەوہى نووسەر بتوانئەت تىكستئەكى باش بەرھەمبەيئەت، بەلكو قودرەتى ئەو بەسەر نووسيندا گەلىك گرنگە .

گومان لە نووسين ھەولئەكە بۆ گەيشتن و بە نووسين، نووسەر ھەتاكو خاوەنى گومان و قەلەقى بيئەت لە نووسين، زياتر دەتوانئەت لە نووسين تئبگات و نەيئەيەكانى كەشف بگات، خۆشبەختانە ھەر لەگەل خوئندنەوہى يەكەم لاپەرەى ئەم پئمانەوہ نووسەر ھئند بە ئاگاييەوہ سەرەتايەكى گرنگ بۆ بىرۆكەى نووسينەكەى دەخولقئەت، كە خوئنەر نەتوانئەت ھەروا بە ئاسانى دەستبەردارى بيئەت، ئەمەش خالئەكى گرنگى نووسينى سەرکەوتوہ، بەش بەش و لاپەرە دواى لاپەرە بىرۆكە زياتر پوون دەبيئەتەوہ و پووداوہ بچوگەكان پاماندەكئشن بۆ پووداوہ گەرەكان و لەويوہ بەكئشمان دەكەن بۆ ترۆپكى ئالۆزى بابەتەكە، نەك ھەر لە لاپەرەى

خۇيان لە ئيو ئەم جۆرە لە نووسينى چىرۆك تاقى كردوہتەوہ و ھەر يەكەيان چەندين چىرۆك و پئمانيان بەم شئوازە نووسيوہ .

ئەم پئمانەى يوسف عيزەدينئيش دەچئە خانەى شئوازى كاركردنەوہ لە ميژوودا، لەم پئمانەدا نووسەر گەلىك بابەتى گرنگى ميژوويى دەھئەت و لە ديد و پەھەندى جياوازەوہ كاربان تئدا دەكاتەوہ و لە ھەندئ شويئيشدا خوئندنەوہى جياواز بۆ ميژوو دەكاتەوہ و سەرچەمى ئەو باسە نووسراو و دەماودەم و ميژووييانە ھەلدەوہشئەتەوہ و سەر لە نوئ بونىاديان دەنئەتەوہ و ماناى دىكەيان پئدەبەخشئەت. كاتئەك خوئنەر بەر وشە و رستە و واتاكانى ئەم تىكستە دەكەويئەت، دەبيئەت ھەندئەك پووداوى ميژوويى بە جۆرئەكتر دەگرئەتەوہ، جياواز لەو گئرانانەوہى پئشو، لەبەر يەكترازاندنى ميژوو و دروستكردنەوہى لەم تىكستەدا بەجۆرئەك لەگەل فەنتازيا و تەكنىكى پئمانەكەدا يەكانگيربووہ، كە ھەرگيز ھەست بە لەنگى و نارئەكى ناكەيت لە نئوانياندا، واتە بىرۆكە وەكو خوئن بە تەواوى دەمار و موولولەكانى فۆرم و ناوہرۆك و تەكنىكى پئمانەكەدا بلاوبوہتەوہ و پئكرا مانا و دەلالەتەكان پئكدەھئەن، ئەگەرچى خوئنەر لە ھەندئ شوئندا ھەست بە لەتبوون و پچرپوونى گئرانەوہ دەكات، بەلام ئەوہش نابيئەتە كەموكوپى و دواتر و دواى خوئندنەوہى تەواوى تىكستەكە ھەست دەكەيت جۆرئەكە لە تەكنىكى گئرانەوہ، تىكستى تازەش زۆرينەى بەم شئوہيەيە، كە ئەويش پەيوەستە بە زەينى پەرش و زاكيرەى تەفرتونابووى مروئفى تازەوہ .

گرنگە نووسەر بەرلەوہى دەست بەنووسينى ھەر تىكستئەك بگات، بزائئەت ئامانجى چيە و

کەشی ئەم
پۆمانە کەشیکێ
جیوهییە واتە
هەر دەمە و لە
بارودۆخێکدا
یاری دەکات،
ئەمیش جارێکی
تر لە خزمەت
گە یاندن و باشتەر
گێرپانەوهی
بیرۆکەیی
سەرەکیی
پۆمانە کە دایە،
چونکە هەرکات
کەش چە قیبهست
و گۆرپان و
جیاوازیی بەخۆوه
نەبینی، ئەوا
خوینەر ناتوانی
لە خویندنهوه
بەردەوامیبت و
دەستبەرداری
تەواوی
په‌گه‌زه‌کانی تری
تیکسته‌که ده‌بی

میژوو یان رابردوو، دیسانه‌وه ئیستاتیک و به‌های
ئیستاتیکی ده‌گێرپته‌وه بۆ تیکسته‌که و چێژیکێ
باش ده‌به‌خشیت و پاشان ئەم جوانییەش ده‌بیته
که‌ره‌سته‌یه‌ک بۆ خزمه‌تکردنی راسته‌وخوی
گێرپانەوهی بیرۆکه و گە یاندنی به‌خوینەر.

کۆتایی

کۆتایی پۆمانه کۆتاییه‌کی داخراو نییه، واته
سه‌رجه‌می گێرپان‌ه‌وه و پڕوداوه‌کان کۆتایی پینایه‌ت
و خوینەر بگه‌یننیه‌ دلنایایی، به‌لکو نووسەر
چاره‌سه‌ری تەواوی گرفت و ئالۆزییه‌کان ناکات و
پرسیارگه‌لیکی زۆر به‌ هه‌ل‌واسراوی ده‌هیلتیه‌وه،
چه‌ندین گومان و په‌هه‌ندی نه‌دۆزراوه ده‌مییته‌وه
که ده‌کریت له‌لایه‌ن خوینەر‌ه‌وه خویندنه‌وه و
پاشای جیاوازیان بۆ بکریت، دواچار ئەمه‌ش
ده‌بیته‌ خه‌سله‌تیکی به‌رچاوی تیکسته‌که و ده‌بیته
هۆکاریک بۆ زیندوویی کۆتایی پۆمانه‌که و تەواوی
تیکسته‌که.

یه‌که‌مه‌وه تیبگه‌ین که نووسەر ئامانج و بیرۆکه‌ی
لەم نووسینه جییه، یاخود تاكو به‌ره‌پیش بچین
زیاتر هه‌ست به‌وه بکه‌ین که نووسەر بیرۆکه‌ی
کاره‌که‌ی بیرچووه‌ته‌وه‌و شتیك ده‌لیت که له
سه‌ره‌تای نووسینه‌که‌یدا دژی بووه.

ئەدمۆسفیڕ (کەشی گشتی)

کەش لەم پۆمانه‌دا ناجیگیره، واته‌ که‌شیک نییه
له‌ سه‌ره‌تاوه تاكو کۆتایی خوینەر له‌گه‌ڵ خۆیدا
په‌لکیش بکات و گۆرپان و جیگۆرکێ به‌خۆیه‌وه
نەبینی. کەشی ئەم پۆمانه‌ که‌شیکێ جیوه‌ییه
واته‌ هەر دەمە و لە بارودۆخێکدا یاری دەکات،
ئەمیش جارێکی تر لە خزمەت گە یاندن و باشتەر
گێرپانەوهی بیرۆکه‌ی سه‌ره‌کیی پۆمانه‌که‌دایه،
چونکه هەرکات که‌ش چە قیبه‌ست و گۆرپان و
جیاوازیی به‌خۆوه نەبینی، ئەوا خوینەر ناتوانی
له‌ خویندنه‌وه به‌ردەوامیبت و دەستبەرداری تەواوی
په‌گه‌زه‌کانی تری تیکسته‌که ده‌بیته، که ئەمه‌ش
چه‌ندینجار پڕوبه‌پرومان بۆته‌وه، ئەگه‌رچی هەر
تیکسته‌یک خاوه‌نی کەشی خۆیه‌تی، به‌لام گرنه‌گه
نووسەر بتوانیته‌ که‌شیکێ پر له‌ به‌ها و ئیستاتیک
بخوێنیت و خوینەر به‌ که‌شیک ئاشنا بکات که
پیشتر پیتی ئاشنا نییه.

ئەم پۆمانه‌ خاوه‌نی که‌شیکێ هیند ئەفسووناوی
و جادوویییه، که‌ خوینەر هه‌ست ده‌کات له‌به‌ردەم
جیهانیکدایه‌ پیشتر ده‌رکی پینه‌کردوه، دواتر هەر
له‌ رینگه‌ی که‌شه‌وه بریکی باش له‌ جوانی به‌ره‌مدیته،
دواتریش تیکشکاندن و په‌رش و له‌تکردنی زه‌مه‌ن
و جیگۆرکێ به‌ زه‌مه‌ن واته‌ ئالۆگۆرکێکردنی پڕوداوه
میژووویییه‌کان، یاریکردن به‌ مانا ته‌قلیدییه‌کانی
میژوو، هاوکات له‌ هه‌ندێ جیگه‌دا به‌ ئیستاکردنی